

TREBALL FI DE MÀSTER

Màster Universitari de Psicopedagogia

Curs acadèmic 2019-20

Disseny d'un programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional per a un grup de 6è de Primària.

Realitzat per Claudia Crehuet

Tutoritzat / Dirigit per Ingrid Sala

20 de maig de 2020

Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport

RESUM

L'assetjament escolar és un fet que porta molt de temps desenvolupant-se a les aules d'arreu del món i que avui dia se li hauria de donar més èmfasi. Davant d'aquesta situació, seria necessari i convenient desenvolupar en els centres propostes que incentivin una convivència positiva per ajudar a prevenir l'assetjament escolar existent. Per això, l'objectiu del present estudi era conèixer les necessitats del grup classe de l'escola del barri del Poblenou que permetés mostrar quines mesures de prevenció necessitaven, per poder després elaborar un programa d'educació emocional per a la mestra i tutora del grup classe de 6è de Primària perquè tingués recursos per a treballar durant les estones de tutoria i ajudessin a prevenir l'assetjament escolar. Per a poder-ho fer, es va fer una entrevista a la Psicopedagoga del Dop de l'escola, a la Cap d'Estudis de la mateixa etapa i a la tutora del grup classe.

Els resultats obtinguts en l'instrument mostren que el currículum i la falta de formació i coneixement dels docents del centre no acaben d'afavorir del tot la lluita contra l'assetjament a través de l'educació emocional. Però en canvi, sí que es destaca la importància sobre l'educació emocional com a via per millorar la convivència entre els alumnes i, sobretot, de la bona estructura organitzativa del centre que ajuda a prevenir l'assetjament escolar. Per tant, per a donar resposta a aquests resultats, s'ha elaborat un programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional amb la finalitat de desenvolupar una adequada competència emocional per a tenir estratègies prou aptes com per aproximar les relacions socials sense que intervinguin les agressions físiques i/o verbals, el que avui dia s'anomena assetjament escolar. Previnint, d'aquesta manera, l'aparició de possibles casos de bullying o de discriminació a través de treballar les emocions juntament amb el respecte, l'empatia i la resolució pacífica de conflictes.

Paraules clau: assetjament escolar, educació emocional, resolució de conflictes, prevenció, Educació Primària.

ABSTRACT

School bullying is a fact that has been happening for a long time in the classrooms from everywhere in the world and that nowadays would have to become an educational challenge. To face this reality, it would be necessary and convenient to develop proposals in schools that promote a positive coexistence to help prevent the existent school bullying. Therefore, the aim of the present study was to know the necessities of the band class of Poblenou's neighbourhood school that permitted to show which measures of prevention were needed, in order to be able to elaborate a program of emotional nurture for the master and tutor of the band class of 6th of Primary so that they have resources to work with during the hours of tutor and that they help prevent school bullying. To be able to make it, an interview was done to the school's Dop Psychologist, to the Leader of Surveys of the same stage and to the tutor of the band class.

The results obtained showed that the curriculum, the lack of training and knowledge of the educational professionals and the resources of the centre do not help in its entirety the fight against bullying through the emotional nurture. Therefore, to give response to these results, a preventive program of school bullying through the emotional nurture has been developed, with the purpose to develop a suitable emotional competence to have enough approved strategies and to accost social relations without the intervention of physical and/or verbal assaults, what nowadays is known as school bullying. Preventing, in this way, the emergence of possible cases of bullying or of discrimination through working the emotions, the respect, the empathy and the peaceful resolution of conflicts.

Keywords: bullying, emotional education, conflict resolution, prevention, Primary Education .

Introducció

El present article exposa un programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional per a un grup de 6è de Primària amb la finalitat d'ajudar a la construcció d'una convivència escolar positiva que actuï com a prevenció de l'assetjament escolar.

El que s'anomena "bullying" o l'assetjament per part d'un grup d'alumnes a un o uns altres nens, per les causes que siguin, últimament ha estat present i és un tòpic molt comú actualment, on tothom en parla però és desconegut per a molta gent. Les desavinences entre alumnes, els quals encara no tenen unes normes socials sòlides, està present a l'aula diàriament i molts cops els mestres tendeixen a ignorar-ho.

Durant el transcurs del temps han aparegut nombroses definicions sobre què és l'assetjament escolar, més conegut com a bullying. Aquest terme va ser referenciat per primera vegada pel el psiquiatre suec Heinemann (1969), que el descriu com a mobbing i el defineix com l'agressió d'un conjunt d'alumnes contra un dels seus membres que frena les activitats ordinàries del grup.

Aquest terme va ser popularitzat més endavant per el noruec *Dan Olweus*, un dels psicòlegs més interessats i preocupats per investigar sobre l'assetjament escolar, ja que no va ser fins l'any 1982 que és quan es va dedicar més intensament als estudis sobre aquest tema a causa del suïcidi de tres joves. A partir d'aquests estudis va ser on va començar a utilitzar les paraules agressor i víctima (Harris, 2006). Dan Olweus (1998) defineix l'assetjament escolar com una conducta de persecució física i/o psicològica que realitza un alumne contra un altre, al que escull com a víctima de repetits atacs. Aquesta acció, negativa i intencionada, situa la víctima en una posició de la que difícilment pot sortir-ne pel seus propis mitjans. La continuïtat d'aquestes relacions provoca en les víctimes efectes clarament negatius: descens de l'autoestima, estats d'ansietat i fins i tot quadres depressius, cosa que dificulta la seva integració en el medi escolar i el desenvolupament normal dels aprenentatges.

La paraula més reconeguda internacionalment per referir-se a l'assetjament escolar és el *bullying*, creada per *Dan Olweus* al 1993. Aquesta paraula anglesa inclou una altra, bull, que, en català significa bou. Donat que aquest animal és gran i fort, sovint provoca por. El terme *bullying* prové d'aquí, perquè un bou és capaç d'intimidat només amb la mirada i pot arribar a envestir a qui estigui més a prop seu, amb qui sigui més fàcil o, simplement, qui es creui en el seu camí (De Acevedo i González, 2010).

Segons Barri (2010), defineix l'assetjament escolar de la següent manera: "se trata de un acoso sistemático que se produce reiteradamente en el tiempo por parte de uno o varios acusadores a una o varias víctimas" (p.95). Seria una violència mental i física, guiat per un grup o per un individu i seria quan es dirigeix a un altre company que no és capaç de defensar-se per si mateix i de forma reiterada.

És d'especial rellevància saber diferenciar allò que és un conflicte puntual del que és assetjament escolar. Per una banda, si parlem de conflictes puntuals, fem referència a insults i agressions. Aquests esdevenen d'igual a igual. Per altre banda, el *bullying* és freqüent donar-se a una mateixa persona en situació de vulnerabilitat causada, possiblement, per la seva forma de ser (timidesa, inseguretat, etc.) de manera reiterada. Per tant, la persona que pateix *bullying* és aquella que rep danys físics i psicològics, i normalment no sol tenir ajuda dels altres companys. L'agressor acostuma a prestar atenció a una víctima dèbil, sentint-se així superior i, sobretot, l'hi és més fàcil tenir un poder sobre ella (Piñuel i Oñate, 2007).

Segons Glover, Gough, Johnson, i Cartwright (2000), afirmen que un de cada deu nens ha patit actes violents al llarg de la seva escolarització, i un de cada vuit es declaren agressors d'actuacions realitzades amb violència física.

Barri (2010) argumenta que el lloc on es donen més casos d'agressions a primària és al pati de l'escola, mentre que a Secundària succeeixen al carrer, a l'aula i als passadissos de l'institut, és a dir, es produeix en els indrets on es pren més control directe de l'alumnat, com poden ser els patis, vestuaris, menjadors, transport escolar, extraescolars, etc. Addicionalment, es podria donar a la classe però sense que el professor s'assabenti del que està passant, doncs podria ser amb una mirada o per escrit de tal manera que l'agressor intimidi a la víctima.

Barri (2010) exposa que:

Algunos signos que podemos detectar en el niño son los siguientes: llega a casa con contusiones o con la ropa rota, tiene alteraciones de conducta, se aísla y es reservado, no quiere salir de casa, es agresivo con los hermanos, padece insomnio y ansiedad, pasa demasiado tiempo solo, conectado a Internet o jugando con los videojuegos. (p.99.)

És necessari que com a mestres o pares de la víctima puguem detectar amb rapidesa i exactitud els signes d'alerta quan aquesta pateix assetjament escolar i no vol anar a l'escola. Aquests signes d'alerta que podríem observar en l'infant serien per exemple: la roba trencada, alteracions de conducta, etc.

Generalment, quan parlem de bullying tendim a pensar que aquest fet es dona més comunament en zones menys afavorides i que, en conseqüència, el nivell de conflicte i violència és major. Tot i així, cal destacar que el bullying és present a qualsevol context, a qualsevol realitat i no entén ni de condicions socials ni de gènere (Teruel, 2007).

Pel que fa a les víctimes, Comellas i Lojo (2008) afirmen que, en general, es sap menys d'elles que dels bullies. Als nens se'ls fa víctimes moltes vegades pel seu aspecte físic, els gestos o simplement perquè no es senten que formen part del grup. De fet, aquest últim, sembla ser el motiu que amb més freqüència comenten els nens i les nenes que són assetjats pels seus iguals.

La majoria de les víctimes són o bé passives (ansioses, insegures) o bé provocadores (irascibles, impacients). Aquestes últimes corren el risc de convertir-se en acusadores. També hi ha una altra categoria basada en la gelosia i l'enveja, on les víctimes passen a ser aquells alumnes talentosos o amb popularitat, considerats com els privilegiats de la classe i els preferits pels professors davant dels seus companys, motiu pel qual els pertorben amb la intenció que canviïn el seu comportament (Beane, 2006).

Sánchez i Ortega (2010) comenten que es dona una major importància del *bullying* en els últims cursos de Primària i durant els primers cursos de l'etapa de Secundària, en canvi a partir dels 15 anys disminueix la victimització però no l'agressió.

El Departament d'Ensenyament (2017) afirma que:

Les conductes d'agressió directa ja es comencen a observar a l'educació infantil, mentre que les formes indirectes no s'acaben de desenvolupar fins el cicle mitjà d'educació Primària, ja que requereixen el domini de certes habilitats socials. A partir d'aquestes edats, les conductes d'assetjament entre iguals es comencen a fer més evidents i assolixen un punt màxim entre el darrer nivell de Primària i el primer cicle d'ESO. (Departament d'Ensenyament, 2017, p.1).

Les conductes d'agressió directa són més clares i, conseqüentment, més fàcils de veure i prendre les accions oportunes per part de l'adult. Per altra banda, les formes indirectes d'assetjament que passen més desapercbudes comencen a l'Educació Primària i no és freqüent intervenir-hi degut a la no observació.

Barri (2010) explica que les conductes agressives afecten a totes les classes socials i es dona per igual en nens i nenes, però pel que fa a les nenes es percep una violència més psicològica, en canvi els nens predomina la física. Des del punt de vista de Harris (2006), comenta que encara que les noies parlin més que els nois d'actes d'assetjament, el més habitual és que els nois adoptin

conductes intimidatòries i siguin víctimes d'elles. Així doncs, les noies són més propenses a l'assetjament indirecte (excloure a algú d'un grup o d'una activitat), mentre que els nois tendeixen més a l'assetjament físic, visible a través de cops o empentes, entre altres. D'altra banda, Coleman i Hendry (2003) posen èmfasi que per ser acceptats dins d'un grup d'amics, les persones han de demostrar algunes qualitats i tenir habilitats socials. Per tant, s'entén que una de les causes que afecta a que hi hagi una actitud violenta cap a un alumne pot ser que hi hagi una manca d'habilitats socials.

Brown (2010) afirma que és positiu que els nens visquin experiències que els ajudin a saber defensar allò que creuen que és correcte per tal que es plantegin com canviar les dificultats que es troben per provocar un canvi positiu. Actualment ens trobem davant d'un gran nombre de nens i nenes els quals no han viscut experiències on han hagut de resoldre conflictes per si mateixos, probablement sense mediació d'adult.

Segons Torrego (2006) fa referència a que s'ha de garantir el desenvolupament i eficàcia en la prevenció de la violència escolar i aquest treball ha d'estar integrat en l'estructura organitzativa del centre, juntament amb una reflexió sobre un conjunt de propostes curriculars i organitzatives que estiguin a la base de les bones pràctiques per gestionar la convivència. A més, el mateix autor afirma que la millora de convivència i la resolució dels conflictes s'ha d'incorporar a tots els elements del centre des del currículum escolar, a les activitats, passant per la pròpia pràctica docent etc. Per tant, es tracta d'iniciatives amb molts camps d'actuació possibles.

El concepte d'educació emocional ha estat estudiat per molts autors i és difícil poder-lo definir de forma breu. Bisquerra (2006), un dels autors de referència sobre aquest tema al nostre país, descriu l'educació emocional com:

Un proceso educativo, continuo y permanente, que pretende potenciar el desarrollo emocional como complemento indispensable del desarrollo cognitivo, constituyendo ambos los elementos esenciales del desarrollo de la personalidad integral. Por ello se propone el desarrollo de conocimientos y habilidades sobre las emociones a fin de capacitar al individuo para afrontar mejor los retos que se plantean en la vida cotidiana. Todo esto tiene como finalidad aumentar el bienestar personal y social (p. 243).

Bisquerra (2006) emfatitza que l'educació emocional ha d'estar sempre present al llarg de tota la vida de la persona i, sobretot, s'ha de potenciar en els diferents àmbits de la persona, l'escola, la família i l'entorn, amb la finalitat d'augmentar el benestar personal i social i, sobretot, és necessari que es treballi a les aules de manera transversal, per tal de millorar el desenvolupament emocional.

Bisquerra (2009) també fa referència a educació emocional com a estratègia per la prevenció de l'assetjament escolar. L'educació emocional és un procés educatiu, continu i permanent, que pretén fomentar el desenvolupament de les competències emocionals com element essencial del progrés integral de la persona.

Quan un adult pateix assetjament és molt més probable que tingui estratègies personals que li permetin resoldre aquestes situacions negatives de manera positiva. En el cas d'un infant, és molt més probable que no estigui dotat d'aquestes estratègies i, per tant, no sàpiga com regular les emocions negatives que l'envolten. Per tant, aquesta mancança el converteix en un ésser vulnerable i una víctima fàcil pel seu agressor (Teruel, 2007). Els infants quan són petits no tenen suficients recursos per poder aplicar estratègies personals, per tant els mestres haurien d'ajudar als infants durant tota l'escolarització a que tinguin més estratègies emocionals i tècniques per canviar i millorar les actituds i comportaments de tots ells.

També cal tenir present que els joves que gaudeixen d'un major benestar personal, doncs es senten recolzats i competents, és menys probable que actuïn amb comportaments de risc, de la mateixa manera que tenen una probabilitat més alta de tenir un bon rendiment escolar i acadèmic, bona salut, cuidar-se de si mateixos i procurar pels altres, etc. (Scales i Leffert, 1999).

Heras (2001) comenta que no només han existit i existeixen els nens més problemàtics o rebels, sinó que sempre hi hagut un altre gran grup de nens i nenes que resulten ser més bons i obedients. Aquests normalment no manifesten tanta irritabilitat i és important saber que també guarden un gran conflicte en el seu interior i que pateixen en silenci. La por, la timidesa, la inseguretat, la inferioritat i la soledat els pot estar torturant interiorment sense que cap adult es doni compte del que estan patint. Així doncs, és molt important aprendre, des de ben petits i durant tota l'escolaritat, a gestionar i saber exterioritzar les emocions.

L'escola és un medi de socialització, que esdevé un indret de socialització emocional on es dona importància la interacció amb els iguals. A més, és un lloc en el qual es posa en pràctica l'educació emocional. En primer lloc, és necessari un procés de sensibilització i formació constant del docent, el qual es basa en el fet que el professorat obtingui competències emocionals i tinguin l'habilitat de posar-les en pràctica amb el seu alumnat (Bisquerra i Pujol, 2012). Desafortunadament, el professorat ha rebut poca formació pel que fa a l'educació emocional, fet que dificulta veure la influència que té davant l'alumnat (Bisquerra i Pérez, 2012).

Tal com defensa Carpena (2003), la competència emocional del professorat afecta en primera instància en la qualitat de les interaccions i ajuda a l'educació de les competències emocionals de l'alumnat. Així que, podem dir que els docents són els referents pels seus infants i és

per aquesta raó que esdevenen eines per a la construcció de valors i conductes apropiades i adients. Per tant, és necessari que els mestres mostrin una actitud positiva i oberta en la comunicació, per tal de transmetre els seus sentiments i emocions de la manera més òptima.

Goleman (1996) proposa incorporar al currículum escolar programes “d’alfabetització emocional”, que ensenyin als alumnes a conèixer els seus sentiments i impulsos, a controlar-los correctament i així aprenen a resoldre els seus conflictes d’una manera favorable i milloren la relació amb els demés. A tot això s’afegeix la manca de preparació del professorat per dur a terme aquest tipus d’accions educatives i la reticència de molts envers l’educació emocional. A més, Goleman afirma que les investigacions realitzades sobre els cursos impartits en educació emocional no canvien a ningú de manera sobtada, no obstant, a mesura que avancen en la seva aplicació es perceben millores en el clima de l’escola a nivell de competències emocionals.

En el nostre context, existeixen diferents programes de prevenció i intervenció de l’assetjament escolar a través de l’educació emocional. Alguns d’aquests són un programa existent de prevenció i intervenció de l’assetjament escolar a través de l’educació emocional per un grup de 5è de Primària. És semblant al present estudi però la diferència seria que està adreçat a les característiques d’un grup classe de 5è de Primària totalment diferent i és un programa que està fet en una escola d’Alacant. També existeixen recerques de programes preventius d’assetjament escolar a través de l’educació emocional per a l’etapa d’Educació Secundària on s’explica que una noia es va acabar suïcidant pel continu assetjament que patia per part d’un altre jove del centre, per tant es va realitzar un programa d’activitats per joves, on es va voler fomentar la inclusió de tot el grup, treballant des del vessant de l’educació emocional. La raó fonamental per la qual es va realitzar aquest programa va ser la de conscienciar sobre la importància del grup i els joves davant d’una situació d’assetjament.

És per això que la present recerca pretén actuar en aquesta etapa educativa amb l’objectiu d’anticipar qualsevol tipus de conducta violenta que pugui ser causant d’un cas d’assetjament. Per aconseguir aquesta finalitat es pretén dur a terme la implementació d’un programa preventiu d’assetjament escolar a través de l’educació emocional que ajudi en la construcció d’una cohesió social i convivència positiva.

Objectius

Els objectius que orienten la present recerca són:

- 1) Detectar quines són les necessitats d'un grup de 6è de Primària en relació a la prevenció de l'assetjament escolar.
- 2) Elaborar un programa de preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional per a un grup de 6è de Primària.

Mètode

Pel que fa el mètode s'ha realitzat un pla d'acció educatiu a partir de l'anàlisi de necessitats d'un context determinat i les aportacions teòriques sobre el tema. S'ha treballat amb entrevistes en què hem partit de la realitat subjectiva dels participants i s'ha interpretat la realitat de com ho viuen aquests.

La investigació parteix d'un paradigma socio – crític, ja que mitjançant una recerca del marc teòric i la detecció de necessitats d'un centre s'intenta buscar/elaborar una proposta de millora per fer front a l'assetjament escolar.

Participants

El context on s'ha desenvolupat aquesta investigació és un centre educatiu concertat situat al barri del Poblenou de la ciutat de Barcelona. Aquesta escola va ser fundada l'any 1967 i és una cooperativa de pares i mares, gestionada per un Consell Rector escollit entre els socis de l'entitat. És una escola que abraça tots els nivells educatius, des de P3 fins a 2n de Batxillerat, organitzats en dues línies a excepció de dues promocions que en tenen tres i que compta amb un total aproximat de 874 alumnes i 67 professors.

La mostra d'estudi d'aquesta recerca ha estat composta per un total de 3 participants. Per a detectar les necessitats del centre en relació als diferents àmbits de convivència de la comunitat educativa, la mostra d'estudi ha estat destinada a la tutora d'un grup de 6è de Primària força conflictiu, a la psicopedagoga i a la cap d'estudis d'aquesta mateixa etapa.

Instruments

Els instruments que s'han utilitzat per a la detecció de les necessitats del centre on es desenvolupa aquest estudi, en relació a la prevenció de l'assetjament escolar a través de l'educació emocional, vaig fer una entrevista amb la Cap d'Estudis de Primària, una altra amb la Cap del Departament d'Orientació Psicopedagògica i, finalment, amb la tutora del curs de 6è de Primària, així em van donar una visió més real com a professionals encarregades de gestionar els temes de resolució de conflictes. A més, amb la finalitat d'obtenir informació en aquesta detecció de necessitats del centre, vaig demanar la seva opinió pel que fa a quines qüestions consideren pertinents a abordar i com creuen que hauria de ser aquest programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional per a donar resposta a les necessitats de l'escola. Així doncs, l'entrevista va ser una tècnica qualitativa de recollida de dades que ens va permetre obtenir una informació vivencial sobre allò que es vol conèixer. Les entrevistes van ser semi-estructurades,

ja que vam obtenir un llistat de vint-i-quatre preguntes en total i entre pregunta i pregunta vam poder anar reformulant-les per anar aclarint la informació.

Procediment

En la present recerca es va iniciar el treball amb una aproximació teòrica on s'han explicat tots els conceptes teòrics de la nostra investigació. Posteriorment, la part pràctica d'aquesta investigació s'ha dut a terme durant la setmana del 20 al 25 de gener, on es va poder fer una sèrie d'entrevistes, concretament la Cap d'Estudis de Primària, una altra amb la Cap del Departament d'Orientació Psicopedagògica i finalment amb la tutora del curs de 6è de Primària per poder recollir la informació específica.

Per a la recollida de dades, i per tal d'afavorir al màxim del coneixement dels tres participants, es va fer arribar via correu electrònic les preguntes de l'entrevista i es va concretar l'hora de la cita per fer-la. A més, es va remarcar en tot moment que les dades obtingudes a través d'aquest instrument eren completament confidencials i anònimes. Aquest procediment, es va dur a terme una entrevista amb la Cap del Departament d'Orientació Psicopedagògica de l'escola, la qual va tenir una durada de 45 minuts. D'altra banda, l'entrevista amb la Cap d'Estudis de primària va tenir una durada de 50 minuts. I l'última amb la tutora d'aula que va tenir una durada d'una hora. Les tres es van enregistrar per poder fer, posteriorment, una transcripció rigorosa per a extreure'n els resultats.

Per a l'anàlisi de dades de la present recerca, pel que fa a l'entrevista, abans de dur-la a terme es van establir un seguit de preguntes basades en els àmbits de convivència per detectar les necessitats com a grup classe i per saber com es treballava l'assetjament dins del centre. Un cop realitzades aquestes entrevistes i les seves corresponents transcripcions, seguint aquestes preguntes establertes prèviament, s'han anat extraient els resultats obtinguts. Seguidament vam passar a l'anàlisi de categories de resposta, de les quals vam poder extreure uns resultats i unes conclusions. I, finalment es va elaborar una proposta de formació a partir de la recerca d'informació concreta per tenir una visió més ampla i acurada on es va especificar els objectius, es va planificar les activitats, la temporització d'aquestes activitats i es va seleccionar unes estratègies per intervenir.

Resultats

Havent entrevistat a la cap del Departament d'Orientació Psicopedagògica de l'escola, la cap d'estudis de Primària i la tutora del grup classe, amb la finalitat de conèixer i detectar quines són les necessitats d'un grup de 6è de Primària en relació a la prevenció de l'assetjament escolar en una comunitat educativa i d'obtenir, per tant, uns indicadors importants en la construcció d'un programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional, hem pogut obtenir una informació més acurada i específica de la nostra investigació i s'han obtingut els resultats següents.

A continuació descriurem els resultats de la primera perspectiva per part dels professionals. Tenint en compte la primera dimensió on volíem saber com era la relació interpersonal dels alumnes de 6è i de la comunitat educativa, hem explorat diferents categories. Pel que fa a la primera categoria, sobre la convivència del centre, segons la percepció de la Cap del Departament d'Orientació, de la Cap d'Estudis de Primària del centre i de la tutora de 6è de Primària consideren que s'ha establert un bon sistema de relacions en la comunitat educativa que serveix per a lluitar contra l'assetjament. Manifesten que això, sobretot, ha sigut possible gràcies a la bona comunicació entre l'alumnat i l'escola; l'alumnat i la família; i l'escola i la família. Les tres participants ens expressen que és degut a que a l'escola es treballen les habilitats socials des de fa molts anys i des de que els infants són petits, ja que l'escola considera que és molt important perquè hi hagi una millor convivència i s'ha de treballar amb el grup també. A més, es fan barreges de grup a cada final de cicle que permeten treballar la consciència de conviure en grup. A Infantil ho fan tot junts i no es barregen però a primer de primària si, i fan primer i segon junts, després a tercer els tornen a barrejar i fan tercer i quart junts i a cinquè els tornen a barrejar i fan cinquè i sisè junts, i finalment a secundària es tornen a barrejar. Això ho valoren molt positivament perquè si detecten dinàmiques que no acaben de funcionar o grupets i parelles sempre pots prendre mesures per a corregir-ho. O, simplement, si hi ha grupets que es porten molt bé i es tanquen entre ells/es, llavors al cap de dos anys intentes fer separacions perquè s'integrin i s'obrin a altres grups. D'aquesta manera sanegen una mica aquestes situacions. Un altre aspecte que ens comentava la Cap d'estudis és la importància de promoure que els tutors treballin molt la convivència a principi de cicle perquè parteixes d'un grup nou on has de crear els nous vincles de zero. Per tant, tot això ajuda a la convivència i podem valorar que hi ha una bona sintonia en el centre.

En relació a les famílies, totes les participants ens manifesten que a vegades s'han trobat amb famílies que tenen més complexitat, o una dinàmica familiar més complexa i d'altres que tenen una comunicació més fluida, però en general hi ha molt bona comunicació amb el centre, tot i que a vegades s'han pogut trobar situacions on la família ha perdut la confiança. Això passa quan els fills tenen unes dificultats i els pares han de passar un període de conscienciació i passar un procés de

dol per entendre que l'escola i la família han d'anar a la mateixa direcció i han d'anar tots a l'una. En definitiva, les dues expertes han estat d'acord en què les relacions del centre amb les famílies són correctes, ja que els pares estan d'acord amb la metodologia de l'escola que porten els seus fills/es i el que és positiu és que des de P3 s'ha fet una bona feina d'educació emocional però tot i així no es dedica el temps necessari que se li hauria de dedicar. La Psicopedagoga de l'escola ens comentava que si els nens reben una bona educació, tant de l'escola com a casa, voldrà dir que s'haurà fet una bona feina perquè els nens i les nenes tinguin una bona convivència entre els companys i amb el personal de l'escola. Quan hi ha uns models educatius a casa que prima la competitivitat, la poca tolerància a la frustració, la falta de respecte llavors és molt difícil que els nens es respectin perquè veuen uns models a casa que no els ajuden i l'escola haurà de fer molta més feina, per tant, és molt important anar tots a la mateixa direcció. I, també, aquelles petites confrontacions que es donen a l'escola són normals perquè ho porta la vida, tot i que l'adult haurà de fer front a tota aquesta postura dels nens per ajudar-los a gestionar els conflictes i donar-los eines i estratègies. Així doncs, podran fer front més endavant i podran veure les diferències com un aprenentatge de la vida i no com una dificultat. Les tres participants coincideixen en què el context familiar d'una part de l'alumnat no mostren l'empatia necessària ni actuen per a fer aquest treball contra l'assetjament.

Pel que fa a la segona categoria sobre les característiques del grup classe, la tutora de 6è de primària ens va definir com és el seu grup classe i va comentar que és un grup format per 25 alumnes, 16 nens i 9 nenes força infantil que constantment els costava mantenir l'actitud d'escolta, ja que necessiten algú que els supervisi sinó s'esvaloten, s'aixequen de la cadira, juguen etc. Segueixen tenint ritmes de treball diferents, ja que hi ha un grup de nois/es que treballen ràpid i bé i un altre grup més immadur que s'hi ha d'estar a sobre i no s'esforcen gaire. Són molt exigents, poc empàtics i tenen poca tolerància a la frustració, tant entre companys com amb els mestres. Aquest curs han sorgit nous conflictes i nous reptes en forces companys de la classe. El que li sobta i li preocupa més és que en aquest grup només hi ha 9 nenes, dues de les quals són molt conflictives, distorsionen molt i han pres el paper de dolentes per cridar l'atenció dels companys dient coses fora de to perquè no saben formar part del grup. A més, són impulsives, els hi costa reflexionar de les coses i els hi costa relacionar-se de manera adequada. Les famílies justifiquen les seves actituds perquè a cinquè quan les van barrejar no les van posar amb cap amiga seva i, per això, estan tan rebotades i enfadades. Els seguiment d'aquestes dues nenes la porta la Cap d'estudis, la psicopedagoga de l'escola i la tutora. També ens va comentar que en general era un grup que necessitaven treballar com gestionar les emocions i la resolució dels conflictes que anaven sorgint, ja que hi ha alguns dels alumnes que tenen dificultats per relacionar-se i no són acceptats per la resta. Un altre aspecte que ens va comentar va ser l'actitud dels alumnes quan no hi és el mestre a

l'aula, apareixen actituds disruptives en general amb el grup. Així doncs, el que ens va comentar que s'havia de treballar molt amb aquest grup eren les habilitats socials i les dinàmiques de grup a través de l'educació emocional.

Quant a la tercera categoria sobre la convivència i els conflictes de grup classe, tant la tutora com la psicopedagoga expressen que en aquest grup no existia assetjament en sí però sí que hi havia fets que els hi feien cridar l'atenció i que ho estaven treballant a l'aula a l'hora de tutoria. No obstant, manifesten que els hi agradaria dedicar-hi més estona per solucionar i parlar dels conflictes que sorgeixen el dia a dia, ja que per falta de temps no els pot dedicar de la millor manera possible. La tutora ens va comentar que va observar que hi havia un grupet d'alumnes que atorgaven les culpes quan volien lliurar-se d'un càstig a una alumna que la consideren força dèbil, perquè era una nena que no tenia la capacitat de poder-se defensar i molt sovint es burlaven d'ella. A més, no manifestaven cap sentiment de llàstima ni se'n derivava el comportament passiu cap a l'alumna en qüestió. Alhora, no tenien cap tipus de pietat i abusaven del seu poder per encomanar-li la culpa d'alguna malifeta que ella no havia ocasionat. Aquesta víctima tenia molt baixa autoestima, cridava l'atenció constantment i això feia que pogués emascarar la situació. També mencionen que s'ha trobat casos que passaven fora de l'escola a través de les xarxes socials i internet, que es bloquegen, i es diuen comentaris despectius i, per tant, tot allò que passa a fora de l'escola ho porten a l'escola i les famílies volen i demanen que ho solucionin els docents o experts perquè ells no saben com gestionar-ho. Així doncs, la majoria de vegades l'assetjador i la víctima tenen dificultats i s'ha de treballar per ajudar a les dues parts. També hi ha grups tancats de nenes que s'enfaden entre elles sobretot per ser la millor amiga, la segona etc., ja que els hi agrada manar i la majoria són molt líders. La tutora ens comentava que la discriminació que ha observat a l'aula alguna vegada ha estat perquè alguns alumnes els hi agrada fer-se notar i, sobretot, els nens cridaven l'atenció dels amics, com a brometes de mal gust. Un altre motiu que s'ha donat puntualment és l'aspecte físic, com per exemple hi hagut conflictes a l'aula perquè havia sentit burles o adjectius despectius cap a un alumne gras amb poca destresa o perquè porten ulleres. En relació a si es poden treballar aquestes situacions al centre, la psicopedagoga manifesta que es podien treballar a través d'anar observant cada dia els alumnes, i si la tutora o els mestres veuen alguna cosa se l'ha de derivar al DOP de l'escola on es fa primer una exploració i després si és necessari es parla amb les famílies. Per tant, ha d'haver una bona coordinació amb els mestres i els hi fa assessorament en el cas que ho necessitin. A part de tot això les tutories individualitzades que fan els tutors amb els seus alumnes són molt importants perquè serveixen per conèixer més bé els alumnes, les seves preocupacions i interessos, i tot això és molt important.

En referència a la segona dimensió, pel que fa a l'organització del centre per prevenir l'assetjament escolar, ens hem explorat una sèrie de categories. La primera d'elles feia referència a el currículum que s'imparteix a l'escola. La tutora ens va afirmar que el currículum que s'està impartint a les classes no afavoreix del tot la lluita contra l'assetjament perquè l'estona que es contempla per a parlar i reflexionar sobre la resolució de conflictes només és d'una hora de tutoria a la setmana i mitja hora a la setmana per atendre els infants de tutoria individualitzada. Alhora, expressava que l'estona de tutoria aprofita per treballa a través del joc de rol, amb pel·lícules, es parla dels temes que preocupen i fa enquestes per saber que opinen els alumnes. Però tot i així, a l'escola s'ha manifestat que els docents necessitarien més temps de dedicació per fer bé la tutoria individualitzada, ja que l'any passat tenien una hora sencera i aquest any els hi han retallat per a fer mitja hora només i, clar, considerava que era poc temps per tractar tantes coses. Per tant, es valora que l'escola no posa prou èmfasi i no es porta a terme una metodologia basada en l'educació emocional i no es dedica prou temps a aquesta competència perquè cadascú ho fa com creu i sap i no es va a l'una i el que voldrien els docents és que se'ls hi facilités, per part de l'escola, un programa d'educació emocional estructurat i amb una seqüència d'activitats que es poguessin portar a terme. L'única cosa que s'ha portat a terme fa tres anys enrere a l'escola va ser un programa del SEER que es va valorar molt positivament i que va ser força útil. No obstant, va comentar que no es va fer de manera sistemàtica, semblava un bolet com per fer veure a les famílies que estàvem treballant l'educació emocional, però considerava que no s'hauria d'haver fet així, ja que s'hauria de donar més èmfasi a aquesta temàtica.

En relació a la segona categoria sobre l'estructura organitzativa, les expertes manifesten que hi ha una bona estructura organitzativa a l'escola que condiona positivament el treball contra l'assetjament. Expliquen que quan es troben amb alumnes en possible cas de risc, automàticament el que fan és activar el protocol del departament fil per randa i sempre es comunica a direcció. Seguidament es passen tots els indicadors en format anònim i en separat per tot el professorat implicat amb el possible cas. Un cop s'han obtingut els indicadors, la Cap d'Estudis els analitza per veure cap a on va el tema. A partir d'aquí, es comunica a tot el professorat i, sobretot, s'intensifica l'observació en què s'intenta tenir molta comunicació per detectar els possibles cassos d'assetjament i, a més, es registra tot el que es va observant. Les informacions les tenen amagades en una llibreta, en documents de PC i es feia un recull de tot el que s'anava detectant. També es parla amb les famílies afectades i, si cal, la direcció es posa en contacte amb antecedents d'inspecció. Per tant, valoren positivament aquesta estructura organitzativa perquè els ajuda a treballar contra l'assetjament, ja que a l'escola tenen implantat diversos mitjans per a comunicar els possibles cassos d'assetjament o de les situacions conflictives que anaven esdevenint. Molts d'aquests cassos succeïen en hores d'esbarjo, en el menjador, extraescolars, etc. En canvi, les

estones en què els professors estan a les aules no els hi és tan fàcil detectar els possibles cassos, ja que els possibles agressors no actuen de la mateixa manera davant del professor i, per tant, depèn molt de com sigui la possible víctima i si té la suficientment capacitat o facilitat per a comunicar els possibles fets.

Quant a la tercera categoria sobre els recursos i eines per afavorir l'assetjament escolar, les professionals ens manifesten que han manifestat que sí que hi ha alguns recursos disponibles que afavoreixen l'abordatge de l'assetjament en el centre educatiu però que és molt necessària que es faci una formació del professorat sobre el tema. La tutora ens explica que moltes vegades vol demanar opinió a la psicopedagoga de l'escola, però costa trobar un moment per parlar amb ella perquè avarca tot infantil i primària i no té temps per a ajudar-nos a tots/es. Fa vint anys enrere es va dur a terme l'aula oberta on es funcionava molt bé perquè s'aportava informació sobre temes d'assetjament, discriminació, baixa autoestima etc., però els hi semblava una pena perquè fa sis anys l'escola va canviar l'orientació psicopedagògica. Per tant, es creu que en aquest moment l'orientació psicopedagògica és una altra. A més, la tutora ens emfatitzava que durant aquests últims cinc anys, sobretot, molts mestres i famílies demanen ajuda per temes relacionats amb l'assetjament o temes de conducta, ja que els pares o els professors en moltes ocasions no saben com actuar, i això ens afirmen que és per falta de formació o coneixement. Així doncs, les tres professionals coincideixen que actualment es necessita més professionals i més recursos, tot i que valoren positivament la tasca de la psicopedagoga de l'escola, però per falta de temps no ho pot avarca tot.

Pel que fa a la última dimensió, l'educació emocional com a eina per ajudar a prevenir l'assetjament escolar, vam fer una sèrie de preguntes a les tres participants per saber què opinaven sobre l'educació emocional. Tots ells consideren que l'educació emocional és bàsica per a tothom. A més, opinen que les escoles del país tenen una gran assignatura pendent, l'educació emocional, l'habilitat per a prendre consciència de les emocions pròpies i externes i la capacitat per a regular-les. Una matèria que molts autors asseguren que ajudaria a millorar la qualitat de l'educació i, de retruc, els resultats acadèmics dels alumnes serien més bons. A més, valoraven que no només s'ha de fer a l'escola sinó que també s'ha de fer des de a casa, ja que el model de societat ha canviat.

En relació a si l'educació emocional serveix per a millorar la convivència entre l'alumnat, la Cap d'estudis expressa que és molt important i bàsic que els alumnes aprenguin sobre l'educació emocional des de ben petits i que aprenguin també a exterioritzar les seves emocions i, sobretot, a aprendre a posar-se en el lloc de l'altre, és a dir, han d'aprendre a adquirir més empatia, ja que ens comenta que això és una de les coses que veuen que els hi costa més en general. A més, exposa que se'ls hi ha de donar eines i vocabulari perquè siguin capaços d'explicar als mestres perquè es senten

així. Alhora, recalca la importància de que els alumnes sentin que formen part d'un grup i, perquè això sigui així, s'ha de treballar a través de l'educació emocional des de ben petits. Un altre aspecte que comenta és que els mestres han de trobar estones per parlar dels conflictes i no deixar-los passar i que entre tots s'han de buscar les solucions, ja que en una aula amb tants nens/es passen moltes coses durant el dia escolar. I, finalment, ens afirmava que pretén transmetre als mestres que han d'intentar crear espais per escoltar-se els un amb els altres però que moltes vegades els mestres li comenten que per falta de temps no ho poden dedicar com a ells els hi agradaria.

En relació al segon objectiu de la recerca, s'ha elaborat un programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional per a un grup de 6è de Primària que es troba adjunt a l'annex amb la finalitat de donar resposta a les necessitats detectades que s'han exposat anteriorment.

Aquest programa té per objectiu desenvolupar una adequada competència emocional per a tenir estratègies prou aptes com per aproximar les relacions socials sense que intervinguin les agressions físiques i/o verbals. Aquest està constituït per cinc blocs que són la consciència emocional, la regulació emocional, l'autonomia emocional, les habilitats socioemocionals i les habilitats de vida i benestar.

Discussió i conclusions

Els objectius generals del present estudi eren, d'una banda, detectar quines són les necessitats d'un grup de 6è de Primària en relació a la prevenció de l'assetjament escolar a una escola concertada de Barcelona amb la finalitat d'evidenciar quines mesures i organització de prevenció de l'assetjament es porten a terme al centre. D'altra banda, un cop feta aquesta detecció, l'altre objectiu era elaborar un programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional per a un grup de 6è de Primària per ajudar a l'alumnat a resoldre pacíficament els conflictes ajudant, doncs, a la prevenció de casos de violència entre iguals. L'elaboració d'aquest programa pretén donar resposta a les necessitats detectades on, d'acord amb Bisquerra (2009), es fa referència a l'educació emocional com a estratègia per a la prevenció de l'assetjament escolar, ja que l'educació emocional és un procés educatiu, continu i permanent que pretén potenciar el desenvolupament de les competències emocionals com a element essencial del progrés integral de la persona. Així doncs, l'educació emocional passa a considerar-se una eina imprescindible per prevenir les conductes violentes i l'assetjament escolar.

En relació a aquest primer objectiu, per a poder situar en quin punt estrobava aquest centre educatiu respecte a indicadors importants per a la prevenció d'assetjament, es va emprar un únic instrument: una entrevista a la Cap del Departament d'Orientació Psicopedagògica, a la Cap d'Estudis de la mateixa etapa i a la tutora del grup de 6è de Primària. Els resultats obtinguts per part d'aquests tres agents han denotat que: el sistema de relacions en la comunitat educativa condicionen positivament la lluita contra l'assetjament així com que la comunitat educativa es troba preparada per a donar-hi resposta en cas que sorgeixi i, a més, l'estructura organitzativa del centre afavoreix positivament la lluita contra aquest. Per contra, el mateix col·lectiu ha considerat que el centre disposa d'alguns recursos per a abordar l'assetjament però que encara manca formació del professorat sobre el tema i faltarien més recursos, doncs la majoria dels docents i de les famílies no estan preparades per a donar resposta quan sorgeix l'assetjament per falta de formació i coneixement, ja que totes tres han estat d'acord que tot i que s'ha intentat portar un equip del SEER perquè portés a terme intervencions sobre l'educació emocional consideren que encara s'haurien de fer més formacions pels mestres. A més, la tutora comentava que el currículum pel que fa a la tutoria no ajuda gaire perquè aquest any s'ha tret mitja hora de tutoria individualitzada per dedicar-la a altres matèries i els hi faltaria més temps i dedicació per poder solucionar millor els conflictes del dia a dia. I finalment, totes tres afirmaven que l'educació emocional era una via clau per disminuir la conflictivitat a l'aula i servia per a millorar la convivència entre els alumnes.

Englobant els diferents resultats obtinguts a partir dels nostres instruments i participants, la detecció de necessitats ha estat la següent. Es pot afirmar que el sistema de relacions interpersonals dels alumnes de 6è i de la comunitat educativa i de la convivència del centre, referent als conflictes de grup classe, la resposta de la comunitat educativa és positiva perquè ajuden a treballar contra l'assetjament quan apareix un cas de bullying. Pel que fa a nivell de les famílies, les entrevistades coincideixen que en general sí que hi ha una bona relació de convivència amb les famílies, però alhora es troben amb un sector de famílies en què la majoria dels seus fills tenen unes dificultats com poden ser a nivell d'aprenentatge o per algun trastorn psicològic. Aquestes no mostren empatia i no actuen per a treballar en aquesta línia perquè han perdut la confiança amb l'escola. Sánchez (2014) exposa que la convivència s'aprèn a la família i a l'escola, ja que ambdues són institucions educadores i socialitzadores, juntament amb la societat i el context cultural en el qual ens hi trobem immersos. Per això, per tal que les mesures de prevenció de l'assetjament desenvolupin tot el seu potencial, resulta indispensable que s'estenguin també a altres contextos com ara la família. Alhora, tots els participants de la mostra han estat d'acord que l'estructura organitzativa del centre també ajuda a treballar en contra de l'assetjament en la comunitat educativa. En aquesta mateixa línia, Torrego (2006) afirma que, per a garantir el desenvolupament i eficàcia d'aquesta prevenció de la violència escolar, aquest treball ha d'estar integrat en l'estructura organitzativa del centre. En relació al currículum hi ha desacord mentre que la tutora i la Psicopedagoga han considerat que el currículum de l'escola no acaba d'ajudar en aquesta lluita contra l'assetjament escolar pel que fa a la competència emocional per la falta de temps i perquè no se'ls hi facilita cap recurs emocional per treballar a les aules, mentre que la Cap d'estudis veia bé com es gestiona el currículum de l'escola perquè segons l'equip directiu de moment no es vol gestionar de cap altra manera perquè veuen bons resultats en tot allò que estan fent. Goleman (1996) coincideix amb les dues professionals, ja que considera imprescindible incorporar al currículum escolar programes "d'alfabetització emocional", que ensenyin als alumnes a conèixer els seus sentiments i impulsos, a controlar-los correctament i així aprenen a resoldre els seus conflictes d'una manera favorable i milloren la relació amb els demés. En aquest sentit, Torrego (2006) també coincideix amb les dues professionals, ja que opina que la millora de convivència i la resolució dels conflictes s'ha d'incorporar a tots els elements del centre des del currículum escolar. Pel que fa a els recursos i eines per afavorir l'assetjament escolar, les tres professionals opinaven que el centre disposa de recursos que afavoreixen l'abordatge de l'assetjament, però que es podria fer molt més, doncs es troben que hi ha una manca de formació i falta de coneixement del professorat per com gestionar-ho. D'acord amb Bisquerra i Pujol (2012), és necessari un procés de sensibilització i formació constant del docent, el qual es basa en el fet que el professorat ha d'obtenir més competències emocionals i ha de tenir l'habilitat de posar-les en pràctica amb el seu alumnat. Desafortunadament segons Bisquerra i Pérez (2012), coincideix en què el professorat ha rebut poca

formació pel que fa a l'educació emocional, fet que dificulta veure la influència que té davant l'alumnat. En aquest sentit, Goleman (1996) també opina que hi ha una manca de preparació del professorat per dur a terme aquest tipus d'accions educatives i la reticència de molts envers l'educació emocional. Finalment, pel que fa a la importància sobre l'educació emocional per prevenir l'assetjament escolar, totes tres professionals han estat d'acord en què l'educació emocional era una via per disminuir la conflictivitat a l'aula i servia per millorar la convivència entre els alumnes. En aquest sentit, Bisquerra (2006) coincideix amb les tres professionals emfatitzant que l'educació emocional ha d'estar sempre present al llarg de tota la vida de la persona i, sobretot, s'ha de potenciar en els diferents àmbits de la persona, l'escola, la família i l'entorn, amb la finalitat d'augmentar el benestar personal i social. És necessari que es treballi a les aules de manera transversal, per tal d'optimitzar el desenvolupament emocional i millorar la convivència escolar.

En quan al segon objectiu del present article, sobre l'elaboració d'un programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional, s'ha realitzat el programa preventiu mitjançant el desenvolupament de les competències emocionals destinat a un grup de 6è d'educació Primària. S'ha fonamentat amb un marc teòric sobre l'educació emocional, especialment per Bisquerra (2003), i buscant el desenvolupament de les competències emocionals mitjançant activitats seqüenciades amb base a l'obtenció dels objectius plantejats. Amb la finalitat que l'imparteixi la tutora del grup classe que és la persona que coneix millor els seus alumnes i està suficientment preparada per fer-lo amb l'objectiu de donar resposta a les necessitats detectades exposades anteriorment. Goleman (1996) ens diu que no només ens serveix una única proposta d'educació emocional i no canviarem a ningú d'un dia per un altre, però es manté l'esperança que si s'imparteix a tots els diferents cursos i es comença des de ben petits, aleshores s'aniran veient millores pel que fa a la competència emocional que conduiran a la minimització significativa de les conductes violentes escolars entre els iguals.

Cal destacar, pel que hem vist documentat i pels resultats obtinguts, malgrat que no s'hagin posat en pràctica, que l'educació emocional té molts aspectes positius i, sobretot, com aquesta educació és una bona opció perquè permet ajudar a afavorir en l'aprenentatge dels infants i a prevenir l'assetjament escolar. A més, es pretén que l'escola s'encarregui de fomentar aquesta dinàmica i, a través d'aquest programa, que els infants aprenguin en el seu dia a dia a crear un clima escolar caracteritzat per l'empatia, el respecte i l'assertivitat.

Limitacions i perspectives de futur

Limitacions

El present estudi presenta les següents limitacions. Primerament, els destinataris en els quals s'ha dut a terme aquesta recerca són molt reduïts, ja que es basa en un grup de 6è de Primària i no s'ha ampliat a les altres etapes escolars, la mostra ha quedat limitada. Tanmateix, el fet d'haver agafat només la mostra d'una escola, ha que la recerca hagi estat acotada perquè s'ha centrat en una única escola concertada de Barcelona. En relació al programa preventiu d'assetjament escolar, no s'ha dut a terme cap de les propostes d'activitats planificades, doncs no ha estat possible comprovar la seva viabilitat i eficàcia.

Prospectiva de futur

La prospectiva de futur del present estudi seria, en primer lloc, la posada en pràctica del programa preventiu d'assetjament escolar a través de l'educació emocional al grup de 6è de Primària per tal de poder formar a l'alumnat en totes les competències emocionals que formen part de la cultura emocional. Ajudant, d'aquesta manera, a una millora de la convivència del centre i de les relacions interpersonals entre l'alumnat i conscienciar-los i sensibilitzar-los per a la prevenció de l'assetjament escolar.

Pel que fa a les necessitats detectades en el centre durant la recerca, s'intentaria implementar dins el currículum de les diferents etapes i s'avaluaria el seu impacte deixant un espai per a treballar l'educació emocional i, a part, que el centre s'encarregués de fer més formacions al professorat de l'escola per poder dur amb èxit futurs programes d'educació emocional.

Intentarem aplicar-ho a altres centres i avaluar la viabilitat i eficàcia. Com que ens ha cridat tant l'atenció aquesta temàtica, com a futurs professionals, voldríem tenir més experiències en la competència emocional perquè creiem que són un pou d'experiències i d'aprenentatges.

Referències bibliogràfiques

- Barri, F. (2010). *SOS BULLYING. Prevenir el acoso escolar y mejorar la convivencia*. Madrid: Wolters Kluwer.
- Beane, A. L. (2006). *Bullying: aulas libres de acoso*. Barcelona: Graó.
- Bisquerra, R. (2006). *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: Praxis.
- Bisquerra, R. (2009). *Psicopedagogía de las emociones*. Madrid: Síntesis.
- Bisquerra, R., i Pérez, N. (2012). *Importància i necessitat de l'educació emocional a la infància i l'adolescència*. Recuperat a https://www.researchgate.net/publication/259623876_Importancia_i_necessitat_de_l'educacio_emocional_a_la_infancia_i_l'adolescencia
- Bisquerra, R., i Pujol, E. (2012). *El gran llibre de les Emocions*. Barcelona: Parramón Paidotribo.
- Brown, B. (2010). *Desaprender la discriminación en Educación Infantil*. Madrid: Ediciones Morata.
- Carpena, A. (2003). *Educación socioemocional en la etapa de primaria*. Barcelona: Octaedro.
- Coleman, J. C., i Hendry, L. B. (2003). *Psicología de la adolescencia*. Madrid: Ediciones Morata.
- Comellas, J. M., i Lojo, M. (Coords.). (2008). *Un canvi de mirada per abordar i prevenir la violència a les escoles*. Barcelona: Octaedro.
- Olweus, D. (1998). *Conductas de acoso y amenaza entre escolares*. Madrid: Ediciones Morata.
- De Acevedo, A., i González, M. (2010). *Alguien me está molestando: el bullying*. Barcelona: BSA.
- Departament d'Ensenyament de Catalunya. (2017). *Arxiu 3. Incidència en els centres educatius*. Recuperat a http://xtec.gencat.cat/web/.content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0008/2b3d055b-0177-4ba1-b5ad-15c8a40ccd50/Arxiu-3_-Incidencia-als-centres
- Goleman, D. (1996). *La inteligencia emocional*. Barcelona: Kairós.
- Glover, D., Gough, G., Johnson, M., i Cartwright, N. (2000). *Bullying in 25 secondary schools: Incidence, impact and intervention*. Educational Research.

Harris, S. (2006). *El acoso en la escuela*. Barcelona: Paidós.

Heinemann, P. (1969). *Apartheid*. Liberal Debatt.

Heras, J. (2001). *Rebeldes con causa: los misterios de la infancia*. Madrid: S.L.U Espasa libros.

Piñuel, I., i Oñate A. (2007). *Acoso y violencia escolar en España*. Madrid: Informe Cisneros.

Scales, P.C., i Leffert, N. (1999). *Developmental assets: A synthesis of the scientific research on adolescent development*. Minneapolis, MN: Search Institute.

Teruel, J. (2007). *Estrategias para prevenir el bullying en las aulas*. Madrid: Pirámide.

Torrego, J. C., i Aguado, J. C. (2006). *Modelo integrado de mejora de la convivencia: estrategias de mediación y tratamiento de conflictos*. Barcelona: Graó.

Annexos

ANNEX 1

PROCEDIMENT D'ANÀLISI DE DADES:

DIMENSIÓ	CATEGORIES	ÍTEMS	PARTICIPANTS
Relació interpersonal dels alumnes de 6è i de la comunitat educativa.	Convivència del centre	<ul style="list-style-type: none"> Quina valoració fas sobre la situació actual de relacions en el centre educatiu del Montseny ? Em refereixo a les relacions entre el personal del centre, l'alumnat i les famílies. (PSICOPEDGOGA) (CAP D'ESTUDIS) Sents preocupació respecte a la convivència del centre i a les aules ? Que és el que et preocupa ? Com creus tu que es podria solucionar? (PSICOPEDGOGA) A nivell de famílies quina és la postura que tenen davant d'aquest tema? (PSICOPEDGOGA) (CAP D'ESTUDIS) (TUTORA) 	Tutora Cap d'estudis Psicopedagoga
	Característiques del grup classe	<ul style="list-style-type: none"> Com definiries el teu grup classe? (TUTORA) 	
	Convivència i conflictes de grup classe	<ul style="list-style-type: none"> Et preocupa la convivència del teu grup classe? En cas afirmatiu, què és el que més et preocupa? (TUTORA) Has detectat algun tipus de discriminació entre els teus alumnes? Per quins motius creus que es donen? Quin tipus de discriminació hi ha? (TUTORA) Existeixen casos de considerable bullying entre els alumnes de 6è de Primària? Quins conflictes sorgeixen o predominen a l'aula entre els companys? Es poden treballar aquestes situacions per el centre ? (TUTORA) (PSICOPEDGOGA) Has tingut que atendre situacions de conflicte a l'aula de 6è de Primària? Em podries explicar una situació greu? (PSICOPEDAGOGA) 	

Organització del centre per prevenir l'assetjament escolar	Currículum que s'imparteix a l'escola	<ul style="list-style-type: none"> • El currículum escolar contempla espais com la tutoria per a parlar i reflexionar sobre els conflictes que van sorgint i sobre com resoldre'ls? Com ho treballa a les tutories? (TUTORA) 	Tutora Cap d'estudis Psicopedagoga
	Estructura organitzativa del centre	<ul style="list-style-type: none"> • Quin tipus d'intervenció organitzativa es porta a terme ? (CAP D'ESTUDIS I PSICOPEDAGOGA) • I com poden els professors detectar si un alumne és assetjat? (CAP D'ESTUDIS) • Què fa el professorat per prevenir situacions d'assetjament? (TUTORA I CAP D'ESTUDIS) • Existeix algun tipus de prevenció davant les situacions de risc detectades? (CAP D'ESTUDIS) 	
	Recursos i eines per afavorir l'assetjament escolar	<ul style="list-style-type: none"> • Creus que el professorat de l'escola té formació en aquests temes? (TUTORA) (CAP D'ESTUDIS) • Has utilitzat mai algun tipus de recurs per detectar casos d'assetjament? Si és que si quins? Si és que no, en coneixes algun? (TUTORA) 	
L'educació emocional com a eina per ajudar a prevenir l'assetjament escolar	L'educació emocional	<ul style="list-style-type: none"> • Creus que l'educació emocional pot ser una via per disminuir la conflictivitat a l'aula? (TUTORA) (PSICOPEDAGOGA) • Per tant, creus que l'educació emocional servirà per millorar la convivència entre els alumnes? (CAP D'ESTUDIS) 	Tutora Cap d'estudis Psicopedagoga

ANNEX 2

ENTREVISTA A LA A LA TUTORA DEL GRUP DE 6È DE PRIMÀRIA, A LA CAP D'ESTUDIS D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA DEL CENTRE I A LA CAP DEL DEPARTAMENT D'ORIENTACIÓ PSICOPEDAGÒGICA

ENTREVISTA A LA TUTORA D'AULA:

1. Com definiries el teu grup classe? Quin casos tens a l'aula que són més conflictius?
2. Has detectat algun tipus de discriminació entre els teus alumnes? Per quins motius creus que es donen? Quin tipus de discriminació hi ha?
3. Creus que el professorat de l'escola té formació en com solucionar els conflictes a través de l'educació emocional?
4. A nivell de famílies quina és la postura que tenen davant d'aquest tema?
5. Com creus que es pot solucionar el tema de la convivència, dels conflictes?
6. Existeixen casos de considerable discriminació i/o bullying entre els alumnes de la teva classe? Quins conflictes sorgeixen o predominen a l'aula entre els companys?
7. El currículum escolar contempla espais com la tutoria per a parlar i reflexionar sobre els conflictes que van sorgint i sobre com resoldre'ls? Com ho treballes a les tutories?
8. Has utilitzat mai algun tipus de recurs per detectar casos d'assetjament? Si és que si quins? Si és que no, en coneixes algun?
9. Creus que l'educació emocional pot ser una via per disminuir la conflictivitat a l'aula?

ENTREVISTA A LA PSICOPEDAGOGA:

1. Quina valoració fas sobre la situació actual de relacions en el centre educatiu del Montseny ? Em refereixo a les relacions entre el personal del centre, l'alumnat i les famílies.
2. Sents preocupació respecte a la convivència del centre i a les aules ? Que és el que et preocupa ? Com creus tu que es podria solucionar ?
3. Existeixen casos de considerable discriminació i/o bullying entre els alumnes de 6è de Primària? Es poden treballar aquestes situacions per el centre ?
4. Quin tipus d'intervenció es porta a terme ?
5. Has tingut que atendre situacions de conflicte a l'aula de 6è de Primària? Em podries explicar una situació greu?

6. A nivell de famílies quina és la postura que tenen davant d'aquest tema ?
7. Creus que l'educació emocional pot ser una via per a disminuir la conflictivitat a l'aula?

ENTREVISTA A LA CAP D'ESTUDIS:

1. Creus que aquest centre té un bon nivell de convivència entre els alumnes?
2. I com podeu els professors detectar si un alumne és assetjat?
3. Què fa el professorat per prevenir situacions d'assetjament?
4. Les famílies com responen davant d'aquests casos?
5. Existeixen casos de considerable discriminació i/o bullying entre els alumnes de 6è ?
6. Quin tipus d'intervenció organització es porta a terme ?
7. Per tant, creus que l'educació emocional servirà per millorar la convivència entre els alumnes?
8. Creus que l'educació emocional pot ser una via per disminuir la conflictivitat a l'aula?